

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до першої редакції проєкту стандарту державної мови

«ТЕРМІНОЛОГІЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ»

1. Назва та вид стандарту державної мови

Стандарт державної мови «Термінологія безбар'єрності» (далі – Стандарт).

2. Вид робіт із напрацювання стандарту державної мови

Напрацювання Стандарту.

3. Підстава для напрацювання, перегляду чи внесення змін до стандарту державної мови

Підставою для напрацювання Стандарту є:

- 1) Конституція України;
- 2) Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р);
- 3) Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;
- 4) Положення про Національну комісію зі стандартів державної мови, (постанова Кабінету Міністрів України від 06 листопада 2019 року № 911);
- 5) Порядок напрацювання, затвердження, введення в дію, перегляду стандартів державної мови та внесення змін до них (рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 16 листопада 2023 року № 421, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 04 грудня 2023 року за № 2107/41163);
- 6) Рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 09 травня 2025 року № 179 «Про напрацювання проєкту стандарту державної мови «Термінологія безбар'єрності»;
- 7) ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять».

4. Розробники стандарту державної мови

Робоча група, утворена рішенням Національної комісії зі стандартів державної мови від 09 травня 2025 року № 179, у складі:

ЛОМАКІНОЇ Тетяни – Радниці – уповноваженої Президента України з питань безбар'єрності (голова робочої групи);

БОРЕНЬКО Ярини – експертки й тренерки із прав людини і демократичного громадянства;

ВЕЛИЧКО Руслани – фахівчині з правничих питань Центру експертних рішень та адвокації;

ВИСОЦЬКОГО Володимира – фахівця з доступності та інклюзивних практик громадської спілки «Ліга Сильних»;

ГОЛИКА Володимира – заступника голови Правління з міжнародної співпраці – члена правління Українського товариства фізичної та реабілітаційної медицини;

ЛЕВЧЕНКО Тетяни – докторки філологічних наук, професорки, професорки кафедри української лінгвістики та методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

ЛЯЛЬКИ Оксани – голови правління Громадської організації «Українське товариство терапії мови і мовлення»;

МОЙСИ Богдана – правозахисника, аналітика Української Гельсінської спілки з прав людини;

НАВАЛЬНОЇ Марини – докторки філологічних наук, професорки, професорки кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів та природокористування України (заступник голови робочої групи);

ПАВЛОВОЇ Юлії – докторки наук з фізичного виховання та спорту, професорки, професорки кафедри теорії та методики фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського;

ПЛАКСЕНКО Марії – керівниці напряму людиноцентричних результатів політик проєкту RFA (Alinea International);

ТИЩЕНКО Юлії – заступниці керівника центру внутрішньополітичних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень;

ТОКАРЄВОЇ Уляни – експертки з розвитку безбар'єрного суспільства Громадської організації «Центр експертних рішень і адвокації»;

ФУРСОВОЇ Людмили – адвокаційної менеджерки Fight For Right;

ШВЕД Вікторії – головної консультантки Директорату з питань ветеранської політики, внутрішньо переміщених осіб, охорони здоров'я та прав дитини.

5. Термін напрацювання стандарту державної мови

Початок роботи – 15 травня 2025 р.

Завершення роботи – 2026 р.

6. Призначення і завдання стандарту державної мови

6.1. В українському законодавстві та в перекладах міжнародних актів, наукових працях і документах органів публічної влади в Україні подеколи застосовують суперечливу та невпорядковану термінологію у сфері забезпечення рівних можливостей та доступності для людей з інвалідністю, осіб з особливими потребами та інших вразливих груп населення, трапляються випадки використання застарілих, дискримінаційних або русифікованих термінів і терміносполук, а також іншомовних термінів за наявності українських відповідників.

6.2. Стандарт призначений створити несуперечливу та стандартизовану систему термінів у сфері безбар'єрності.

6.3. Створення Стандарту передбачає розв'язання таких завдань:

1) унормувати та затвердити однозначно зрозумілі й логічно несуперечливі терміни в нормотворчості, правотворчості, довідковій, науковій і навчально-методичній літературі;

2) сприяти перекладу українською мовою термінології у сфері безбар'єрності відповідно до сучасних міжнародних стандартів та принципів;

3) усунути недоліки термінології у сфері безбар'єрності, зокрема вживаної в українському законодавстві, замінити застарілі та дискримінаційні терміни на сучасні, толерантні та людиноцентричні;

4) сприяти подальшому розвитку української мови у сфері забезпечення безбар'єрності та інклюзії;

5) гармонізувати українську термінологію з міжнародними стандартами у сфері прав людини та інклюзивності.

6.4. Визначені в цьому Стандарті терміни застосовуватимуть у роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, у діловодстві, а також у довідковій, науковій, навчально-методичній літературі та засобах масової інформації.

7. Характеристика об'єкта стандартизації

7.1. Об'єктом стандартизації є термінологія у сфері безбар'єрності, яка охоплює правничі, соціальні, педагогічні, психологічні, медичні, технічні та архітектурні аспекти забезпечення рівних можливостей та доступності для всіх людей, незалежно від їхніх фізичних, сенсорних, когнітивних чи інших особливостей.

7.2. Термінологія безбар'єрності взаємопов'язана з іншими перспективними об'єктами стандартизації у сфері правничої, соціальної, педагогічної та медичної термінології, зокрема термінологією соціального забезпечення, освітньої інклюзії, реабілітації та універсального дизайну.

7.3. Розроблення Стандарту є актуальним з огляду на суперечливість і невпорядкованість застосування в українському законодавстві, правозастосовній і правотлумачній практиці, соціальній роботі, освітній діяльності та наукових дослідженнях низки термінів та терміносполук, належних до терміносистеми безбар'єрності. Особливу актуальність розроблення окресленого Стандарту зумовлює процес європейської інтеграції України, ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, а також необхідність гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу (далі – ЄС) у сфері недискримінації та рівних можливостей.

8. Взаємозв'язок з іншими нормативними документами

8.1. Стандарт не пов'язаний із чинними стандартами державної мови та не зумовлює необхідності їхнього перегляду або внесення до них змін.

8.2. Стандарт напрацьований з урахуванням:

1. ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять»;
2. Міжнародні стандарти у сфері безбар'єрності та універсального дизайну.

9. Джерела інформації

Основними джерелами інформації, які будуть використані під час напрацювання проєкту Стандарту, є акти законодавства України й інших країн, які регулюють права людей з інвалідністю та забезпечення безбар'єрності, міжнародні конвенції та стандарти у сфері прав людини, зокрема Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, директиви ЄС із питань недискримінації, а також довідкова, наукова та навчально-методична література з безбар'єрності, інклюзивної освіти, соціальної роботи, реабілітації та універсального дизайну.

10. Інформація про громадське обговорення проєкту стандарту державної мови, надані пропозиції та висновки від наукових та освітніх установ, зокрема від Інституту української мови Національної академії наук України

Планом напрацювання проєкту Стандарту передбачено його винесення на громадське обговорення та направлення до наукових і освітніх установ для отримання пропозицій та висновків, зокрема залучення організацій людей з інвалідністю та експертів у сфері безбар'єрності.

11. Дата набрання чинності

Дату набрання чинності Стандарту визначає Національна комісія зі стандартів державної мови після затвердження остаточної редакції проєкту Стандарту.

Відповідно до Програми робіт із напрацювання, затвердження, перегляду стандартів державної мови чи внесення змін до них цей документ може набрати чинності не раніше ніж ____ 2026 р.

Схвалено на засіданні робочої групи 22 жовтня 2025 року (протокол № 5).

Керівник робочої групи

Тетяна ЛОМАКІНА

Секретар робочої групи

Вікторія ШВЕД